Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.03.2004, sp. zn. 25 Cdo 1277/2003, ECLI:CZ:NS:2004:25.CDO.1277.2003.1

Číslo: 51/2005

Právní věta: Přímý nárok na plnění proti pojišťovně podle ustanovení § 9 odst. 2 vyhlášky č. 492/1991 Sb., který lze samostatně uplatnit proti pojišťovně žalobou u soudu, vzniká poškozenému, odmítne-li pojišťovna plnit za pojištěnce přesto, že bylo o náhradě škody rozhodnuto vykonatelným soudním rozhodnutím, které obdržela, nebo přesto, že s poškozeným uzavřela dohodu o náhradě škody.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 30.03.2004

Spisová značka: 25 Cdo 1277/2003

Číslo rozhodnutí: 51

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Pojištění

Předpisy: § 822 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 823 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 9 předpisu č. 492/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 5 rozsudkem ze dne 16. 4. 2002 zamítl žalobu na zaplacení částky 138 214 Kč s příslušenstvím a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Rozhodl tak o nároku žalobce na plnění ze zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, uplatněném proti pojistiteli osoby odpovědné za způsobenou škodu.

Soud vycházel ze zjištění, že dne 2. 10. 1997 došlo ke střetu osobního vozidla s nákladním vozidlem žalobce Avia, dne 8. 12. 1997 bylo pravomocně rozhodnuto o přestupku řidiče osobního vozidla, který tuto dopravní nehodu zavinil. Žalobce i viník nehody nahlásili škodu v roce 1998 žalované pojišťovně, u níž byl viník nehody pojištěn pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. Žalobce nechal své vozidlo opravit, dne 23. 10. 2000 předal žalované faktury za provedení oprav a v listopadu 2000 mu pojišťovna písemně sdělila, že odmítá poskytnout mu náhradu s odkazem na promlčení nároku. Soud dovodil pasivní legitimaci žalované z ustanovení § 29 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb. a uplatněný nárok posoudil podle vyhlášky č. 492/1991 Sb. Vycházel z názoru, že při škodě z dopravní nehody vzniknou dva samostatné závazkové vztahy: vztah z náhrady škody mezi škůdcem a poškozeným, který se řídí ustanovením § 420 a násl. obč. zák., a vztah mezi poškozeným a pojistitelem škůdce, který se řídí ustanovením § 822 a násl. obč. zák. a tehdy platnou

vyhláškou č. 492/1991 Sb., kterou se stanoví rozsah a podmínky zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla.

Promlčecí doba k uplatnění nároku poškozeného vůči pojistiteli škůdce, který výjimečně vzniká podle zvláštních ustanovení jako přímý nárok, se řídí ustanovením § 101 obč. zák., a nikoliv podle § 106 obč. zák., neboť mezi účastníky nejde o náhradu škody, a na daný případ se nevztahuje ani § 104 obč. zák., neboť nejde o výplatu pojistného plnění ze smluvního vztahu pojištěného a jeho pojistitele. Vzhledem k tomu, že žalobce uplatnil nárok proti pojistiteli škůdce podáním žaloby (dne 26. 7. 2001) v době, kdy jeho nárok na náhradu škody proti škůdci byl již (k 1. 1. 2001) promlčen (106 obč. zák.), shledal soud důvodnou námitku promlčení, neboť okamžikem odmítnutí pojišťovny plnit nepočíná běžet nová promlčecí doba a ustanovení § 9 odst. 2 vyhlášky č. 492/1991 Sb. běh nové promlčecí doby nezakládá.

K odvolání žalobce M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 4. 9. 2002 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Vycházel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně a dospěl ke shodnému závěru o promlčení uplatněného nároku, avšak na základě odlišného právního posouzení otázky promlčení. Dovodil, že běh promlčecí doby k uplatnění nároku poškozeného vůči pojišťovně nelze posuzovat podle § 101 obč. zák., jak učinil soud prvního stupně, ale s ohledem na charakter nároku žalobce proti škůdci i proti pojistiteli podle § 106 obč. zák. Vzhledem k tomu, že i z dikce ustanovení § 9 odst. 2 vyhlášky č. 492/1991 Sb. vyplývá, že se jedná o nárok poškozeného na náhradu škody, není tento názor v rozporu se závěry rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2000, sp. zn. 25 Cdo 1094/98. Protože v daném případě dvouletá subjektivní promlčecí lhůta podle § 106 obč. zák. uplynula dnem 31. 12. 1999 a tříletá objektivní promlčecí lhůta dnem 2. 10. 2000, je nárok žalobce podle § 106 obč. zák. promlčen; nesprávné právní posouzení soudem prvního stupně nemělo tedy vliv na věcnou správnost jeho rozhodnutí, proto je odvolací soud potvrdil.

Proti tomuto rozhodnutí podal žalobce dovolání, jehož přípustnost dovozuje z ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Odvolacímu soudu i soudu prvního stupně vytýká nesprávné právní posouzení v otázce délky promlčecí doby i určení jejího počátku. Namítá, že právní vztah mezi poškozeným a pojistitelem škůdce není vztahem z titulu náhrady škody, jak je konstatováno např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2000, sp. zn. 25 Cdo 1094/98, ale i ve starší judikatuře Nejvyššího soudu ČSFR, která dovodila, že v případě nezjištění osoby odpovědné za škodu způsobenou provozem motorového vozidla má poškozený vůči pojišťovně specifické právo na výplatu plnění a toto právo poškozeného nemá povahu práva na náhradu škody. Dovolatel proto nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že se promlčení jeho nároku řídí ustanovením § 106 obč. zák. a že promlčením nároku poškozeného proti škůdci je promlčen i nárok na plnění proti pojišťovně. Namítá, že samostatný nárok vůči pojišťovně mohl uplatnit teprve poté, co mu bylo doručeno sdělení pojišťovny o odmítnutí plnit, tj. dne 24. 11. 2000, a od tohoto data počala běžet tříletá promlčecí doba podle § 101 obč. zák., která je nezávislá na promlčení nároku proti škůdci. Navrhl, aby dovolací soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalovaná ve vyjádření k dovolání uvedla, že nárok na náhradu škody proti škůdci a nárok proti pojišťovně jsou úzce spojeny, a nelze proto nárok proti pojišťovně vymáhat bez nároku proti škůdci. Ustanovení § 9 odst. 2 vyhlášky č. 492/1991 Sb. rozšiřuje výčet pasivně legitimovaných subjektů i na pojišťovnu, nezakládá však přímý nárok jen proti pojišťovně samotné. Podle jejího názoru promlčí-li se nárok proti škůdci, promlčuje se i nárok podle § 9 odst. 2 citované vyhlášky, resp. nelze jej na pojišťovně vymáhat. Žalobce si promlčení zavinil sám, když ani přes telefonické urgence žalované nedodal potřebné doklady a jednal tak v rozporu se zásadou „vigilantibus iura“. Žalovaná navrhla dovolacímu soudu, „aby napadené rozhodnutí soudu odvolacího potvrdil.“

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno včas, účastníkem

řízení, zastoupeným advokátem ve smyslu § 241 o. s. ř., shledal dovolání přípustným podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Podmínky přípustnosti dovolání proti rozsudku odvolacího soudu upravuje ustanovení § 237 o. s. ř.

Podle ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. je dovolání přípustné proti rozsudku odvolacího soudu a proti usnesení odvolacího soudu, jimiž bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci samé (písm. a/), jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým soud prvního stupně rozhodl ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku (usnesení) proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil (písm. b/), jimiž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle ustanovení písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (písm. c/).

Rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem (§ 237 odst. 3 o. s. ř.).

Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu se v dané věci řídí ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Dovolání je podle tohoto ustanovení přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek (jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění přípustnost dovolání nezakládají – srov. ustanovení § 241a odst. 3 o. s. ř.), a současně se musí jednat o právní otázku zásadního významu.

Ze shora uvedených hledisek má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam v otázce vzniku přímého nároku poškozeného proti pojistiteli osoby odpovědné za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, jakožto předpokladu jeho případného promlčení.

Je-li právo promlčeno, vnesení námitky promlčení způsobí zánik možnosti žalobce domoci se úspěšně svého práva u soudu, avšak subjektivní právo žalobce nezaniká a zůstává mu zachováno jako naturální obligace. Promlčením totiž zaniká pouze nárok, tj. právo na soudní uplatnění pohledávky, nikoliv samo právo věřitele. Není sice vyloučeno na základě důvodně vznesené námitky promlčení rozhodnout ve věci předtím, než je prokázána důvodnost a výše samotného nároku (srov. R 29/1983), avšak vzhledem k tomu, že od charakteru nároku po právní stránce se odvíjí aplikace příslušných ustanovení o promlčení (§ 100 a násl. obč. zák.), je v dané věci nezbytné nejprve posoudit otázku, zda nárok, jenž je předmětem řízení, vznikl a o jaký nárok se jedná.

Podle § 822 obč. zák. má z pojištění odpovědnosti za škody pojištěný právo, aby v případě pojistné události pojistitel za něho nahradil podle pojistných podmínek škodu, za kterou pojištěný odpovídá. Podle § 823 obč. zák. náhradu platí pojistitel poškozenému; poškozený však právo na plnění proti pojistiteli nemá, nestanoví-li zvláštní předpisy jinak.

Rozsah a podmínky zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla upravovala v době od 1. 1. 1992 až do roku 1999 vyhláška č. 492/1991 Sb.

Podle § 3 odst. 1 vyhlášky č. 492/1991 Sb. ve znění před novelou provedenou vyhláškou č. 321/1997 Sb. (dále jen „vyhláška“) provozovatel i řidič motorového vozidla, na kterého se vztahuje zákonné pojištění (dále jen „pojištěný“), má právo, aby pojišťovna za něho nahradila v rozsahu a ve výši podle příslušných právních předpisů poškozeným uplatněné a prokázané nároky na náhradu škody

způsobené provozem motorového vozidla jinému a) na zdraví nebo usmrcením; b) poškozením, zničením, ztrátou nebo odcizením věci; c) vznikem jiné majetkové újmy; avšak jen pokud pojištěný za tuto škodu odpovídá podle zákona a pokud se dále nestanoví jinak.

Podle § 3 odst. 3 vyhlášky pojistnou událostí je vznik povinnosti pojištěného nahradit škodu podle odstavců 1 a 2. Rozhoduje-li o této náhradě škody oprávněný orgán, platí, že pojistná událost nastala teprve dnem, kdy rozhodnutí, podle něhož má pojišťovna plnit, nabylo právní moci.

Podle § 7 odst. 1, věty první, vyhlášky náhradu platí pojišťovna poškozenému; poškozený však nemá právo na plnění proti pojišťovně, s výjimkou případů uvedených v § 3 odst. 4, v § 8, v § 9 odst. 2.

Podle § 3 odst. 4 citované vyhlášky v případě smrti pojištěného nebo zániku právnické osoby má poškozený přímo vůči pojišťovně právo, aby mu škodu nahradila v témže rozsahu, v jakém by mu ji byla povinna nahradit za pojištěného.

Podle § 8 odst. 1 citované vyhlášky, nebyla-li zjištěna osoba odpovědná za škodu na zdraví nebo usmrcením, způsobenou provozem motorového vozidla na území České republiky, má poškozený přímo proti pojišťovně právo, aby mu tuto škodu nahradila.

Podle ustanovení § 9 odst. 1 citované vyhlášky je pojišťovna povinna plnit do 15 dnů po skončení šetření nutného ke zjištění její povinnosti plnit nebo po obdržení pravomocného rozhodnutí o výši náhrady škody. Šetření je skončeno, jakmile se pojišťovna s poškozeným dohodla o výši náhrady škody. Podle odst. 2 tohoto ustanovení dnem, kdy pojišťovna písemně odmítla poškozenému nahradit škodu nebo její část, může poškozený uplatnit své nároky i proti pojišťovně u příslušného soudu.

Závazek pojistitele nahradit poškozenému škodu za svého pojištěnce (namísto něho) je závazkem vůči pojištěnci, nikoliv vůči poškozenému, který není s pojistitelem škůdce v právním vztahu z pojištění odpovědnosti za škodu. Vztah mezi poškozeným a pojistitelem škůdce není ani vztahem z odpovědnosti za škodu, neboť odpovědnostní vztah vzniká mezi poškozeným a škůdcem, a poškozený nemá právo požadovat náhradu škody na pojistiteli, který mu škodu nezpůsobil. Pojišťovna není za škodu způsobenou provozem motorového vozidla odpovědná, její povinností je pouze plnit za svého pojištěnce, který uplatnil právo, aby pojišťovna za něho poškozenému plnila. U nároku poškozeného na náhradu škody je pasivně legitimovaným subjektem škůdce (subjekt, který odpovídá poškozenému za škodu). Pokud je škůdce pojištěn, má z pojistného vztahu právo, aby pojišťovna za něho nahradila poškozenému škodu, způsobenou provozem jeho motorového vozidla. Výjimky, podle nichž vzniká poškozenému přímé právo na plnění proti pojišťovně, jsou stanoveny právním předpisem.

Vyhláška č. 492/1991 Sb. zakládá přímé právo poškozeného proti pojistiteli škůdce (osoby odpovědné za škodu) v ustanovení § 3 odst. 4 a § 8 odst. 2 v případě smrti pojištěného nebo v případě, že osoba odpovědná za škodu nebyla zjištěna. Znamená to, že poškozený přímo proti pojišťovně se může žalobou domáhat, aby mu nahradila škodu za osoby v těchto ustanoveních uvedené, avšak ani toto jeho právo proti pojišťovně není právem na náhradu škody, nýbrž jde o originární právo založené zvláštním právním předpisem.

Na rozdíl od shora uvedených ustanovení – § 9 odst. 2 citované vyhlášky nezakládá poškozenému bez dalšího přímý (samostatný) nárok vůči pojišťovně na výplatu plnění ze zákonného pojištění.

V ustanovení § 9 odst. 1 vyhlášky je stanovena doba splatnosti plnění pojistitele v závislosti na skončení šetření (tj. na dohodě pojišťovny s poškozeným o výši náhrady škody) nebo na obdržení pravomocného rozhodnutí o výši náhrady škody, za niž pojištěný odpovídá. Podle ustanovení § 9 odst. 2 citované vyhlášky, které navazuje na odstavec 1, v případě, že pojišťovna – ač již byla povinna za pojištěného poškozenému plnit – písemně odmítla poškozenému nahradit škodu v rozsahu, v jakém

za ni pojištěný škůdce odpovídá, je poškozený oprávněn uplatnit u soudu vedle nároku na náhradu škody proti škůdci i nárok proti pojistiteli škůdce, aby za svého pojištěnce plnil a nahradil za něj poškozenému škodu. Toto ustanovení však nezakládá poškozenému právo namísto nároku na náhradu škody proti škůdci uplatnit nárok na plnění přímo proti pojistiteli škůdce. Za splnění podmínek ustanovení § 9 vyhlášky může poškozený kromě nároku z titulu náhrady škody proti škůdci, který mu odpovídá za škodu, uplatnit i nárok proti jeho pojistiteli podle ust. § 9 odst. 2.

Právní názor, že toto ustanovení nezakládá přímý nárok poškozeného proti pojistiteli škůdce na výplatu plnění ze zákonného pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla, vyslovil Nejvyšší soud i v rozhodnutí ze dne 7. 6. 2000, sp. zn. 25 Cdo 1094/98, z něhož soudy vycházely, a dále např. v rozhodnutí ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. 25 Cdo 499/2002, publikovaném v Souboru rozhodnutí NS ČR, sv. 19 pod č. C 1337.

Vzhledem k tomu, že pojistnou událostí je vznik povinnosti pojištěného nahradit škodu, nezbytným předpokladem povinnosti pojišťovny plnit poškozenému (tj. za pojištěného nahradit škodu), je, že pojištěný za škodu v určitém rozsahu a výši poškozenému odpovídá. Povinnost pojišťovny plnit je totiž vázána na to, že je povinen plnit škůdce, nikoli naopak. Dokud nebylo vydáno pravomocné rozhodnutí o tom, v jakém rozsahu škůdce za škodu odpovídá, ani nebylo dosaženo dohody mezi pojistitelem a poškozeným o tom, v jaké výši mu pojišťovna za svého pojištěnce škodu uhradí, nejsou dány podmínky, za kterých by žalobci (poškozenému) vznikl přímý nárok na plnění proti pojišťovně podle § 9 odst. 2 citované vyhlášky, který by mohl být uplatněn samostatnou žalobou proti pojišťovně.

Je-li odpovědnost škůdce za škodu (popř. její výše či rozsah) pochybná či nedoložená a pojišťovna s poškozeným ani neuzavřela dohodu o výši náhrady, je třeba uplatnit nárok na náhradu škody vůči škůdci. Samotné odmítnutí pojišťovny plnit poškozenému bez toho, že by nastala splatnost (15 dnů po skončení šetření či po obdržení pravomocného rozhodnutí o výši náhrady škody), nezakládá poškozenému přímý nárok proti pojistiteli škůdce podle § 9 vyhlášky.

Pokud by však o nároku poškozeného na náhradu škody proti škůdci bylo již soudem pravomocně rozhodnuto (§ 9 odst. 1 vyhlášky) a pojistitel škůdce na základě pravomocného rozhodnutí o výši náhrady škody poškozenému neplnil a písemně mu odmítl nahradit škodu (popř. její část), má poškozený právo uplatnit samostatnou žalobou nárok vůči pojišťovně na splnění její povinnosti vyplatit za pojištěného náhradu škody tom v rozsahu, v jakém za ni pojištěný škůdce odpovídá (srov. rozhodnutí NS ze dne 24. 7. 2002, sp. zn. 25 Cdo 499/2002).

V posuzovaném případě z výsledků řízení nevyplývá a ani nebylo tvrzeno, že by žalobci byla přiznána pravomocným rozhodnutím soudu náhrada škody proti škůdci nebo že by s pojišťovnou uzavřel dohodu o výši náhrady škody. Je tedy zřejmé, že v daném případě přímý nárok žalobce na plnění proti žalované nevznikl a žalovaná tak není v tomto sporu pasivně legitimována. Žalobu bylo proto třeba zamítnout z důvodu chybějící pasivní legitimace žalované, a nikoliv pro promlčení nároku, který žalobci proti žalované nevznikl.

Z uvedeného je zřejmé, že ačkoli napadený rozsudek spočívá na nesprávném právním posouzení, je věcně správný, a jeho zrušení se závazným právním názorem, jak byl vysloven shora, by v konečném výsledku nemohlo přivodit jiný výsledek. Proto dovolací soud dovolání žalobce zamítl (§ 243b odst. 2 o. s. ř.).